

СЕКЦІЯ 5
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ. КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО
ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ

НАУКОВИЙ ГУРТОК
КАФЕДРИ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА СУДОВОЇ ЕКСПЕРТОЛОГІЇ
ФАКУЛЬТЕТУ № 1

УДК 343.98

Валентина Володимирівна ПОДРІЗ,
курсант групи Ф1-402 ХНУВС

Науковий керівник: старший викладач кафедри криміналістики та судової експертології факультету № 1 ХНУВС кандидат юридичних наук Савчук Т. І.

ОКРЕМІ ТАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДОПИТУ МАЛОЛІТНІХ ОСІБ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Допит є однією із найскладніших слідчих (розшукових) дій, адже його проведення залежить не лише від слідчого, але і від ряду інших факторів. Такими факторами (крім професіоналізму слідчого) є процесуальне положення допитуваного, його характерні ознаки як особистості, зайнята ним позиція у кримінальному провадженні та під час допиту, а також обставини сприйняття інформації, яка цікавить слідчого.

Особливі складнощі викликає допит малолітніх. Тактика проведення допиту вказаних осіб визначається віковими особливостями допитуваної особи, які потребують виконання слідчим ряду процесуальних та тактичних вимог.

Такими процесуальними вимогами допиту малолітніх, зокрема, є наступні: 1) необхідність проведення допиту у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря; 2) заборона проведення допиту без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день; 3) обов'язок роз'яснення особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання.

Окрім процесуальних вимог неабияке значення для допиту малолітніх має виконання тактичних рекомендацій, які допомагають досягти позитивних результатів у отримання інформації від дітей.

Вся діяльність з організації та провадження допиту поділяється на декілька етапів (стадій), стосовно до яких розроблені тактичні прийоми, що застосовуються практично під час будь-якого допиту з урахуванням його виду. Психіка дитини перебуває в процесі формування, вона має нестійкий характер, діти схильні до навіювання, фантазування, того ж, підлітки до 14 років ще не здатні логічно відновити події та виділити в них головне. Тому слідчий повинен врахувати вік, рівень розвитку малолітнього соціально забезпечення родини в процесі організації та проведення допиту.

Перший етап – підготовчий. Його завданням є організаційно-технічне забезпечення допиту та визначення тактики наступних етапів допиту, для чого здійснюється:

- 1) визначення, шляхом вивчення матеріалів провадження, кола питань, які необхідно з'ясувати, тобто предмета допиту;
- 2) вивчення особистості допитуваної особи (в тому числі встановлення особливостей, що позначаються на процесі формування показань: сприйнятті, запам'ятовуванні, відтворенні (вивчення особи продовжується і під час допиту)). У випадку з малолітнім – доречним є попереднє спілкування з батьками дитини та викладачами навчального закладу, де навчається особа. Крім того, слідчий може скористатися допомогою відповідних спеціалістів;

- 3) визначення часу, місця допиту, способу виклику на допит – відповідно до положень КПК, місце допиту визначається слідчим самостійно, виходячи з обставин кримінального провадження й обраної тактики. Це може бути місце проведення досудового розслідування, або ж інше місце за погодженням з допитуваною особою. Однак малолітню особу доречніше буде допитувати в умовах комфорту, для неї, тобто за її місцем мешкання, навчання або ж у так званих зелених кімнатах. Адже коли малолітня особа знаходиться у «зоні комфорту», вона не відчуває небезпеки та тиску з боку особи, яка проводить допит та обстановки даної слідчої дії і може надавати об'єктивні, не викривлені свідчення.

Приготування кімнати до допиту полягає у наступному: якщо вікова категорія малолітньої допитуваної особи до 12 років, то доцільним буде підготувати від 3 до 5 м'яких іграшок різного розміру, альбом, кольорові олівці та фломастери. Не буде зайвою наявність солодощів та зручного місця для сидіння.

Під час планування розподілу часу допиту слід враховувати фізіологічні рекомендації щодо організації будь-якої концентрації уваги дитини. Дитина 6–7 років може зосереджено працювати 15–20 хвилин. Якщо за цей час вона не зуміла виконати всі завдання, природно, вона буде відволікатися. І їй треба дати відволіктися – зробити перерву, з'їсти яблуко, випити соку або для підтримки сил з'їсти трохи шоколаду. Потім продовжити. Окриками «не відволікайся, не крутись» ви лише погіршуєте ситуацію. Більше за два таких двадцятихвилинних блоки без перерви не має бути. Малолітні старше 7 років можуть сконцентровано працювати 40 хвилин. Після цього однаково слід зробити перерву, і лише потім знову включитися в роботу.

- 4) визначення і забезпечення явки осіб, які відповідно до вимог КПК України мають бути присутніми під час допиту обов'язково чи на розсуд слідчого: законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря (статті 44, 58, 226 КПК). У разі участі в допиті педагога, а також законних представників чи близьких родичів неповнолітнього необхідно заздалегідь упевнитися, що характер їх взаємовідносин з неповнолітнім не вплине негативно на допитуваного. Ці особи повинні бути попереджені про недопустимість будь-яких підказок, навідних запитань, роздратування стосовно неповнолітнього.

5) визначення, виходячи із тактичних міркувань, необхідності застосування для фіксації перебігу і результатів допиту засобів звукозапису чи відеозапису, яких саме, підготовка цих засобів тощо.

Другий етап – формування психологічного контакту. Саме з нього розпочинається, власне, допит, тому нерідко його вважають першим етапом допиту. Нерідко формування психологічного контакту розпочинається усуненням напруженості за допомогою бесіди на сторонню тему, що становить інтерес для допитуваного. Допит малолітніх бажано розпочинати з бесіди, що включає елементи гри, яка допоможе встановленню довірливих стосунків. Психологічному контакту з допитуваним буде сприяти спокійний, упевнений тон слідчого, його манера звертання.

Третій етап – вільна розповідь, тобто виклад допитуваною особою всього того, що їй відомо по даному провадженню чи з окремих обставин. Під час вільної розповіді особа, яка проводить допит, має уважно вислухати показання, без великої потреби не перебивати допитуваного.

Але слідчому слід пам'ятати, що для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку характерною є наявність підвищеного навіювання та схильність до фантазування. Необхідно також підкреслити, що допиту малолітньої особи власнито багато особливостей. Однією з них є те, що дитина віком 7–8 років ще не в змозі побічно охопити та послідовно описати побачене. Тому в структурі допиту немає фрази про вільну розповідь, він проводиться у формі запитань-відповідей. Звідси зрозуміло, що всебічність та повнота допиту неповнолітнього цілком визначається кількістю заданих йому питань. Що ж стосується підлітків, то їх притаманні імпульсивність, швидка зміна настрою, негативізм. Ці якості можуть бути причиною відмови від спілкування зі слідчим і повідомлення необхідної інформації. Для старшого шкільного віку характерна схильність до референтної (авторитетної) групи чи референта (найбільш авторитетної особи).

Заключний етап допиту характеризується завершенням спілкування осіб, які брали участь у допиті, фіксацією показань. Вихід із спілкування має сприяти підтриманню і розвитку встановленого психологічного контакту з допитуваною особою на майбутнє.

Таким чином, тактика допиту малолітніх потребує від слідчого неабиякої майстерності та виконання ряду процесуальних і тактичних вимог, які впливають на якість отриманих доказів та їх допустимість в суді.

Одержано 17.04.2018

УДК 343.98

Вікторія Юрійвна ЦЕБИНОГА,
курсант групи Ф1-302 ХНУВС

Науковий керівник: старший викладач кафедри криміналістики та судової експертології факультету № 1 ХНУВС Безсонна Т. Ф.

ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОГО

Тенденції розвитку кримінально-правових відносин, складна внутрішньо економічна ситуація в країні, морально-психологічні та соціально-рольові ознаки особи злочинця, на сьогодні, дали поштовх до появи категорії кримінальних правопорушень, які все частіше вчиняються такою категорією осіб як неповнолітні.

Основні положення щодо проведення такої слідчої розшукової дії як допит закріплені у Кримінальному процесуальному кодексі. Допит – слідча (розшукова) дія, спрямована на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Ця слідча (розшукова) дія являє собою регламентований кримінальними процесуальними нормами процес отримання та фіксації слідчим, прокурором, суддею чи іншою уповноваженою особою, від допитуваної особи інформації про факти, що мають значення для встановлення істини по кримінальному провадженню (ст. 224 КПК України). Допит – це, насамперед, форма спілкування в рамках кримінального провадження, проте, варто зазначити, що таке спілкування з самого початку є нерівним. Тому слідчому потрібно увесь час контролювати процес допиту від початку до його закінчення.

Допит залежно від різних критеріїв поділяється на ряд видів. Наприклад, залежно від віку допитуваної особи, традиційно виділяють допит малолітньої особи, неповнолітньої дитини та дорослої людини. В подальшому, залежно від процесуального статусу допитуваної особи, допит поділяється на: допит підозрюваного, свідка, потерпілого.

Залежно від вище вказаних особливостей, обирається і відповідна тактика проведення слідчої (розшукової) дії. Під тактичними прийомами проведення допиту, у даній роботі ми розуміємо сукупність психологічних методів впливу на допитувану особу з метою отримання від неї правдивих відомостей, що мають значення для кримінального провадження. При обранні тактичних прийомів проведення допиту, слідчий повинен враховувати ряд факторів. По-перше, це вік особи та її процесуальний статус, наприклад неповнолітня особа. Неповнолітньою є особа у віці від 14 до 18 років, що в деяких злочинах складає його суб'єкт.

Особливістю проведення допиту неповнолітнього підозрюваного є те, що з даною категорією осіб найважче встановити позитивний психологічний контакт, оскільки, як правило, на дану категорію осіб впливає безпосередньо їх правовий статус. Вони здебільшого є пригніченими, не бажать вести розмову, відчувають власну безвихідь та в деяких випадках безпорадність, часто можуть змінювати власні показання. Тому, важливим є факт встановлення атмосфери довіри з боку слідчого та встановити найбільш сприятливі для неповнолітнього умови, в яких він почував би себе «як вдома». Підлітки в більшості випадків правильно описують ситуацію та учасників події, але для них характерний недостатній життєвий досвід і обсяг знань, вони ще здатні до зосередження уваги, та мають менший розвиток аналітичних здібностей. Наступними особливостями проведення допиту неповнолітнього є те, що дана категорія осіб має схильність до фантазії (змішання реально сприйнятого та уявного), емоційності події.

Таким чином, при обранні тактичних прийомів проведення допиту неповнолітнього, слідчий повинен враховувати цілу низку факторів щодо даної категорії осіб, та тієї ситуації, яка складається безпосередньо під час допиту, оскільки вони пов'язані з особливостями психіки підлітка. Тож необхідно створити сприятливу атмосферу довіри між слідчим і